

שתי הקבוצות העיקריות, החרדים והדתיים-לאומיים, אינן מקיימות, למעשה, את השמיטה כפי שהיא מתוארת בתורה.

הדתיים-לאומיים נמצאים בעמדה טיפוסית של "מזרחניקים", כפי שמכנים אותם החרדים: היתר-המכירה עושה אותם "בסדר"... הם שייכים לכלל-ישראל, למפעל הציוני ופותרים את ה"בעיה" ההלכתית.

החרדים מוכנים לקשיים מסויימים, אך הכל מתמקד בכשרות המזון. הם אינם מוטרדים מאחריותם להגברת האחיזה הערבית בקרקע א"י, ואינם מתעניינים בנעשה אצל החקלאי היהודי. כרגיל, נוצרים מחנות: יהודים שאפשר לאכול אצלם — וכאלה שאי-אפשר.

אין כאן שבתון לאומי לשנה, אין כאן ביטול הבעלות על השדות והשוואת מעמדות ואין כאן התחלקות טבעית בתנובת הארץ עם החיה והבהמה.

אם בימי אבותינו, שחיו בתנאים קשים ובנחיתות טכנולוגית ניתן היה לקיים שמיטה במלואה, בוודאי שניתן בימינו.

ציבור אמוני, הכואב את בעיות העם והתורה, יכול להיות נחשון בענין זה

איך יוצאים מבעיית השמיטה

יואל אליצור

"סומך על היתר המכירה", פירוש הדבר—לא משנה דבר מן ההרגלים שבכל שנה ושנה. החקלאים מגדלים את גידוליהם כדבר יום ביומו והצרכנים, כמובן, אינם מרגישים בשום שינוי.

כחוגי מרכז הרב ואגפיהם, היתר-המכירה הפך מפשרה כואבת לאידיאולוגיה. מאחר שאצל רבים במחנה החרדי משמש ענין זה נשק לנגח בו את הרבנות הראשית ואת הממלכתיות הישראלית בכלל, הרי השקידה על חיזוקו היא לדידם—מצוה.

הציבור החרדי קונה פירות כ"שמיטה". פירות "שמיטה" הם בעיקר פירות וירקות של ערבים בארץ, ובצד גם ירקות של ישראל מן הערבה ולפעמים גם מתוף עכו ונהריה ומאשקלון ודרומה, וזאת עפ"י התפיסה שאזורים אלו נחשבים "ארץ העמים" ופטורים

קדושת ארץ-ישראל, מפתח של גלות וגאולה! מה לתכן את הבר?

בכל שבע שנים, בהתקרב שנת השמיטה, ובשנה שעברה הגיע הדבר לכלל גידול רב ללא תקדים, יוצאים לשוק עשרות פרסומים, ספרים, חוברות, לוחות-תאריכים, ומתקיימים שעורים וימי עיון; כבתי הספר מקדישים תכניות לימודים מורכבות לנושא ובציבור בכלל מורגשת ציפיה. משמגיע שנת השמיטה מתמוסס כל זה ונותן תוצאות מאכזבות. הכל מתנקז לתוך "שתי הדרכים" שהזכרנו. הציבור הכללי, החילוני והדתי-לאומי*,

קוטה של "פרשת החיטה" שהתרגשה עלינו בקיץ זה, היא בכך שהעלתה בפני הציבור, את השמיטה, גם אם בצורה מעוותת שלא הוסיפה כבוד לענין, כמושג שיש לו זיקה לסדר היום הלאומי. מכל מה שנאמר ונעשה סביב אותה פרשה אני רוצה לצטט כאן (מן הזכרון) את ההסבר שנתן אז השר יוסקה שפירא בראיון ברדיו. הוא אמר בערך כך: "ישנן שתי דרכים לשמור את השמיטה; אחת ע"י קניית פירות ותבואה של גויים, ואחת ע"י מכירת קרקעות הארץ לגויים.

אמירה תמציתית זו מציגה היטב את המצב הקיים כענין השמיטה. מעלתה היא בכך שהיא מקפידה כל מי שיש לו עניינים לראות ואזוניים לשמוע. נסה למצוא את הקשר בין זה לבין מה שכתוב בתורה על שבת הארץ; כעמוד תווך של המחשבה הישראלית, המוקד ההלכתי של

*איני נמנע מלהשתמש בכינויים המקובלים כיום "חילוניים" ו"דתיים-לאומיים" וברי המתיחסים לציבורים מוגדרים למרי באורח חייהם והשקפותיהם. למרות ההכללה המסויימת וההתעלמות מקבוצות בנינים שונות שלפעמים נובעת מכך.

מן המעשרות והשביעית. בחלק מן הירקות מביאים יבוא מאירופה ומעבר לים. ישנם איים קטנים של חקלאים שומרי שביעית המספקים לשוק ירקות שנזרעו בששית ופירות העץ עפ"י "אוצר בית דין", ובקדושת שביעית. אולם, מערכת של "אוצר בית דין" שהקים ועד השמיטה שע"י הרבנות הראשית, בסופו של דבר שווקה את הפרי למעשה כרגיל בכל שנה, רק שכתבו וחתמו שהמחיר אינו על הפרי אלא "החזר הוצאות". לעומת זאת נדמה ש"אוצר בית דין" של "המכון לחקר החקלאות" שבמסגרתו פעלו יושבי פא"י וכוכב השחר בראשות הרב נ. קרליץ מכניברק פעל בצורה מתאימה יותר לעקרונות השיטה הוותיקה (עפ"י תוספתא שביעית).

ואולם, החסרון היסודי של אוצר בית הדין במציאות שלנו הוא שהציבור אינו זקוק לה באמת. אלו קונים מנילא פירות רגילים כככל שנה ושנה ואלו קונים בחנות ה"שמיטה" כל פרי וירק. לפי הנהגת המקובל, גם אלה וגם אלה אינם חוששים לקדושת שביעית ואינם נתקלים בסביוכים. שום עקרת בית אינה זקוקה לפירות הללו. דבר זה מומחש ע"י הקריאות המתפרסמות בחתימת רבנים ידועים "לחזק את ידי גבורי כח עושי דברו אלו שומרי שביעית ולקנות פרות מאוצר בית דין...". כלומר, במקום הקנה הציבור יש כאן מפעל של גמילות-חסד לחקלאים.

השאלה היא מה לכל המצב הזה ולמצוות התורה. דומי שקשה לחשוב על דוגמא יותר טיפוסית מזה להמחשת התפיסה הרוחנית והחברתית של כל חלק בעם. הרוב החילוני אינו יודע כלל מה היא שמיטה וכמעט שאינו נתקל במושג הזה. בין שומרי התורה כמוצהר, שתי הקבוצות העיקריות – החרדים ומכאן, והדתיים-לאומיים מכאן – אינן מקיימות את השמיטה כפי שהיא מתוארת בתורה.

אין כאן שבתון לאומי לשנה, אין כאן ביטול הבעלות על השדות והשנואת מעמדות, התחלקות טבעית בתנובת הארץ עם החיה והבהמה, אגירת תבואה מן השישית ועד כוא תבואת השמינית בצפייה לתוספת בדכה בשמים. הדתיים-הלאומיים נמצאים כאן בעמדה טיפוסית של "מורחניק" כפי שכונה בכוח במחנה האגודאי. כלומר, נמצאה הדרך להיות "בסדר" מבחינה הלכתית בלי טירחה יתרה. אנחנו שייכים למדינה, למפעל הציוני, לחלוצי ישראל ועושים אתו את הציונות ואת ההתנחלות הלאומיות "כמו שצריך" ונמצא פתרון ל"בעיה" ההלכתית.

החרדים, מצד שני, עומדים בעמדה טיפוסית של חרדים. הווי אומר, קיים ציבור רחב יחסית שמראה יחס רציני לקיום מצוות, ויש בקרב מוכנות לקשיים מסוימים העלולים להגרם למקפיד. ואולם, הכל מתמקד במישור כשרות המזון, והמצווה מקבלת את האופי המוכר של הותמת הכשרות הנחשבת מהודרת שהצרכן

צריך לחפש אותה ומוכן לשלם בעבורה יותר ובוה יצא ידי חובתו. לא במקרה, יש רתיעה בחוגים רחבים במערכת החרדית מהלכות קדושת שביעית, ולפיכך לא קל למגדלים הרוצים להעביר לציבור פירות באוצר בית דין, להתקבל בכל המערכות החרדיות. המערכת אינה מוטרדת מכך שהיא עושה רנסנס עצום לאחיזה הערבית בקרקע ארץ-ישראל ואינה מתעניינת ביותר בדרך כלל, בחקלאי הישראלי כמגמה להרבות שמיטת שמיטה אצלו. הענין העיקרי הוא שצרכן המקפיד על "כשרות למהדרין" והוא מקבל את הנחון לו, ועוד, כמו בשאר תחומים, יוצרת כאן ההקפדה החרדית מחיצות; יהודים טובים יותר וטובים פחות. יהודים שאפשר לאכול אצלם ויהודים שאי אפשר.

המצב בכללותו הוא מביש. על "היתר המכירה" תקופו והרעותות שבו כבר נשברו קולמוסים ולא נחזור על מה שכבר נאמר ונשנה מאה שנה. נאמר רק שזהו כנראה היתר המערים ביותר והמעליב ביותר שקיים במערכת ההלכתית. מכירת חמץ או בהמה מכירה לנכרי היא פעולה תקנית ואמיתית שיסודה בתורה – "או מכור לנכרי". לפי הצורך מרחיבים אותה למטרה שאינה מסתמית אלא הלכתית. היתר עיסקא הוא דרך פורמלית הלכתית המעוגנת במציאות אמיתית שבה הבנקים באמת עושים עיסקות מסחריות שאין להם דבר עם גמלת התורה להגן על הנזק "כי ימוך אחיך... את כספך לא תתן לו כנשך". על הפרוזבול אמר שמואל "האי פרוזבולא עולבנא דדייני הוא, אי איישר חילי אבטלינינה", ובכל זאת בפרוזבול כתוב בדיוק הדבר שלשמו הוא נועד: משהחליטו חכמי ישראל לאור המסיכות שהשמטת החובות תזיק ולא תועיל, ותיקנו את הדרך הפורמלית להתיר גביית חוב, אין השטר אומר אלא דברים כהווייתם – "מוסרני לפניכם פלוני ופלוני הדיינים שכל חוב שיש לי שאגבנו...".

יחיד ומיוחד הוא "היתר המכירה". הרבנים הראשיים לישראל חותמים על שטר שבו הם מוכרים לערבי בכל אדמת ארץ-ישראל (לערבי רווקא ולא לנוצרי...) את כל האילנות הנוטעים על מנת שהוא יקצוץ אותם לצורך עצי הסקה, ורק אם "במקרה" לא יספיק לקצוץ עד צום גדליה של השנה השמינית, או יחזרו השדות והאילנות לבעליהם, ביתנים ממנה אותו ערבי אותי ואתך לעשות עבורו את כל מלאכות הקרקע ואינו מקפיד איתנו אם ניקח את השטר לעצמנו...

מעבר לזה נכנסה מערכת היתר-המכירה לסתירה פנימית בלתי פתירה. המטרה העיקרית של כל המכירה היא בודאי גידול החדש-שנתיים ובעיקר הירקות, ואספקתם לציבור. הרי במקום ששומרים שביעית כמאמרה ואין ערבים ואין "ארץ העמים" – אין ירקות כמשך רוב השנה. בעבודת האילן הרבה מלאכות הנוחצות לקיומו של האילן מתורבת בשביעית ואף הקטף

והשווק בשליחות הציבור וכתשלום עבור העבודה וההוצאות מותר (לפי התוספתא וכמוסכם כיום בדרך כלל, בעקבות פיתוח הנושא ע"י החזון-איש ואחרים). הבעיה העיקרית כאן היא הזמירה בגפן שהיא מלאכה האסורה מן התורה – "כרמך לא תזמור". ואולם רוב מתירי היתר המכירה מקדמת דינא ובפרט הרב קוק התנו שגם לאחר המכירה, לא יזמרו מלאכות דאורייתא, בעיקר זריעה (ונטיעה לרוב הדעות, וזמירה, מה, אם כן, הועילו חכמים כתקנתם?)* אין זאת אלא שה"מוכרים" סוברים אליבא דאמת שהמכירה מתירה את כל המלאכות והם סומכים על כך שרוב החקלאים לא ישמעו להם ויזרעו ויקצרו וישווקו כדי שאותו חקלאי דתי שנמנע בעצמו מגידול הירקות, יקנה אותם משכנו החילוני לצרכי ביתו.

כך נוצר מצב שבעוד המערכת החרדית סומכת על "גויי-שבת" (הארץ) הרי לרבנות-הראשית יש "יהודי של שבת...".

ומהי האלטרנטיבה החרדית? ראשית ועיקר, חיזוק ועידוד רב לאחיזה הערבית בא"י. הדבר הזה לא פחות משהוא מרגיז כשלעצמו, הוא חרפה במישור העקרוני. נוצר מצב שיהודי טוב מתפלל ומקווה שחם ושלוש לא יקטן מספר הערבים בארץ, שהם ימשיכו לגדל ולעבד, על זה הוא בונה לא רק את כלכלתו, את הבניה, את שוק העבודה (שזו בכייה לעצמה!), אלא גם את היראת-שמים שלו. רשת שלמה של משגיחים, מפקחת לא על קיום מצוות, אלא על טהרת התוצרת והגידול הערבי!

נדמה לי שמכחינת חיזוק האחיזה הערבית, תשמ"ז מציינת נקודת מפנה שלא היתה כשמיטת הקדומות. כל יהודי שתאמונה בקב"ה ותורתו עומדת ביסוד הווייתו, מברך על תנועת החזרה בתשובה גם אם היה רוצה שהיה לה מראה אחר מכפי שהיא. אולם גידול וריבוי הציבור החרדי ע"י החזרה בתשובה וע"י ריבוי טבעי, פירושו מבחינת השמיטה, ניפוח נוסף של החקלאות הערבית וגידול התלות בה. ואינני יודע מה ההשלכה של הדבר גם על שאר השנים. עדיין לא נבדקה השאלה כמה ערבים שזרעו שטחים חדשים בשמיטה חזרו אח"כ למתכונת הקדומות, וכמה ראו כי טוב וממשיכים הלאה ביתר שאת.

הנקודה השניה היא שאלה הלכתית עמוקה התלויה בהשקפת עולם כללית והמסגרת הנוכחית בוודאי לא מתאימה לפתח אותה. אומר רק ראשי דברים:

מלבד פירות הערבים, מבוססת מערכת השמיטה כיום, ובמידה רבה גם ההנחיות

* הרב קוק עצמו החמיר הרבה בענין מלאכת האילן שנעשת להגנה על הפרי ולשטתו המכירה נחוצה לצורך זה, אולם, רוב כלל חכמי דורו ודורו לא קיבלו את שטתו והקלו ב"אוקפי פרי" מן הדין.

איך יוצאים מבעית השמיטה

(המשך מהמוד הקודם)

האלטרנטיבה החרדית: חיזוק ועידוד לאחיזה הערבית בארץ. יהודי מתפלל ומקווה שחס ושלום לא יקטן מספר הערבים, שהם ימשיכו לגדל ולעבד.

על זה הוא בונה את כלכלתו, ואת הבניה, את שוק העבודה — וגם את יראת השמים שלו.

רשת שלמה של משגיחים מפקחת לא על קיום מצוות אלא על טהרת התוצרת והגידול הערבי!

ההלכתיות שמקבלים ישובים דתיים "ציוניים" על עמוד נוסף, והוא — לקיחת פירות של יהודים מאזורים בארץ שאינם "ארץ ישראל" לפי ההלכה

כמו הרבה נושאים עמוקים ומסורעפים, גם כאן, יסוד העניין בהבנה פשוטה של שאלת יסוד, שדפים רבים העמוסים באותיות רש"י צפופות לא יוכלו לכסות עליה. אני זוכר יפה את הפגישה המביכה שהלסון בשמיטה הקודמת עם חבר מן המילואים איש קבוץ בערבה שאמר לי בקיצור: "תשמע, אני כועס עליכם אם אנחנו הוץ-לארץ, או תגידו לנו לעלות לארץ ולא לגדל לכם ירקות!"

לעניות דעתי יש כאן שאלה הלכתית והשקפתית עקרונית ממדרגה ראשונה, הצריכה דיון לעומק. כתבתי על כך קצת יותר באריכות, אבל גם כן ברמה הפופולארית, ב"נקודה" בערב ראש השנה תשמ"ג (בעקבות המלחמה בלבנון). תמצית העניין הוא בכך שקדושת ארץ ישראל מותנית באחד משניים: או כיבוש רבים (ובמידה מסויימת גם כיבוש יחיד) לצורך כלל ישראל, או החזקה ישראלית ואפילו תחת שלטון זר, (זאת מלבד הקדושה העצמית שיש בגבולות הארץ שנתפרשו בתורה, שעל טיבה ההלכתי ועל היחס בינה לבין הכיבוש והחזקה איני יכול לדון כאן).

אזורים שבימי התנאים היו מחוץ ל"תחום שהחזיקו עולי בבל" כגון הדרך מעכו לכזיב ולמערב הדרך (עפ"י התוספתא והירושלמי) ואף אזורים שהם מחוץ לגבול שנתפרט בספר במדבר כמו הערבה ואילת, הנה זכינו והם נכבשו מדעת יושבי ארץ ישראל ע"י צבא משותף לישראל ולצורך עם ישראל הם גם נושבו ומחזקים בפועל ע"י ישראל. מה דינם של מקומות אלו לפי ההלכה? אחד מחברי התבטא פעם כך: מה עוד צריך לקרות למקומות האלה כדי שיהיו בקדושת ארץ ישראל? חזרה בתשובה? בנין בית המקדש? ביאת המשיח? "כל יושביה עליה"? כל אלה לא קשורים ישירות לאחיזה הישראלית במקומות הללו.

אפשר להיצמד לדרישות פורמליות — "קידוש בפה", הסנהדרין וכו', אך לפי פשט דברי התלמודים והרמב"ם (כפי שהבינם החזו"ן איש) אין עיכובים כאלה והמציאות הקיימת היא הקובעת. אם כן מדוע ייפטרו האזורים הללו מן השביעית?

שוב יש כאן ברית בין התפיסה החרדית לתפיסה ה"מזרחניקית". ה"חרדי" פטור בכלל מלענות על השאלות שהעלינו, שהרי ברור שכל מה שיש לנו היום "זה לא זה", האכסיומה היא שאנחנו בגלות ומכל מה שעבר על עם ישראל בדרורותינו, במקרה הטוב, כדאי להתעלם. ה"מזרחניק" מצד שני הרי הוא אורח טוב וציוני טוב ה"ממלא את כל חובותיו למדינה ו"יחד עם זאת הוא גם דתי". הוא יוצא ידי חובת אמונה בהלל של יום העצמאות "עם ברכה" ומעדיף ששאלות הלכתיות סבוכות יזכרעו כמקובל, בלי לערב פוליטיקה.

ועכשיו אגש לענין. אם נכון שקם ציבור אמוני, פשוטו כמשמעו, זאת אומרת, שקורא את התורה כמו שהיא, שחי את הטרימינולוגיה של משה, כפי שאנו חשים אותה בעצמתה וברעננותה הנצחית בימי אלול אלו כשאנו קוראים את פרשיות ספר דברים, אם יש ציבור שמסרב להיתקע בשמירת נושנות המתחוות כיהדות מצד אחד ואינו מוכן מצד שני לחיים חילוניים למעשה המתובלים בבית הכנסת וזמירות שבת, האתגר מספר אחד לציבור הזה הוא מצות השמיטה. ואני מדגיש, מצות השמיטה, לא בעית השמיטה.

אבותינו בימי המשנה והתלמוד, שמרו את השביעית במסירות נפש שלא תאמן בזמננו. התנאים הכלכליים היו קשים ביותר. עניים היו מלקטים התיכות בד בגודל שלש אצבעות כדי להרכיב מהם בגד, ועניים שמתו היו נקברים

ופניהם מכוסות "מפני שהיו פניהם משחירות בשנת בצורת!" אולם בתנאי מחסור איומים כאלו, ובחברה המבוססת על החקלאות, מעטים היו פורצי הגדר בשביעית. "גבורי כח עושי דברו, אלו שומרי שביעית" אמנת זה סדר זרעים" לא היו מליצות בעלמא. באיכה רבה מסופר על מחזה אנטישמי רומאי שבו המוקיין שואל את הגמל מפני מה הוא בוכה והוא משיב: שנת שביעית השנה והיהודים אכלו את כל הקוצים שלי... אילו הקצנו מתרדמתו את אחד מאבותינו אלה והדאינו לו את ארץ ישראל הפורחת שבה אין אדם אחד "עני" לפי מושגי דורו, את תנאי הרווחה שבה חי כל אחד מאתנו, בוודאי היה מתמלא שמתה על כך שאפשר היום לקיים בהרווחה ובשמחה את המצוה הגדולה — מצוות השמיטה.

ומעתה, ציונות שיוצאת מן המקור, שביסודה האידיאל התנכ"י ולא הרצון "לפתור את שאלת היהודים" לא תמצא לה מנוחה עד שתייסד את בנין הארץ על יסוד קדושתה, מצוותיה ושבתותיה.

בתמצית, כוללת מצות השמיטה, שלושה מיני גידולים (א) פירות האילן, אלה מופקרים ומותרים באכילה "זהיתה שבת הארץ לכם לאכלה". לפי התוספתא מותר לביח הדין לשכור פועלים שילקטו, יאגרו ויפיצו את הפרי במקום להטריח את הציבור ללקט איש לו (ב) תבואה וקטניות, אגירה במחסנים מן הששיית "וצויתו את ברכתי לכם בשנה הששית". ג. ירקות חדי-שנתיים שאינם נשמרים. בימי המקרא הירקות היו נדירים ונזכרו רק בהקשר הגעגועים למצרים! בזמן בית שני ואחרי כך, הרבו באכילת ירקות, בשביעית הושלם החוסר בירק ע"י מיומנות רבה בשימוש בצמחי בר, יחד עם יבוא ירק מחוץ לארץ ומאזורים שלא החזיקו בהם בתוך הארץ.

עיקר מצות השמיטה חלה קודם כל על החקלאי, ושני לו — הצרכן. עד שגלינו מארצנו, היו רוב בני ארם חקלאים וצרכנים כאחד. כיום, שהחקלאים הם רק אהוז קטן באוכלוסיה, אם נקיים את השמיטה כמו שהיא, יפול נטל המצוה על אותו אהוז קטן, ומאידך, תתקפת מטרת המצוה שהיא חברתית-כללית. במאמר, שכתב ידידי ר' יואל בן נון ב"נקודה" בשמיטה הקודמת (ובהמשך אודקק לרעיונות שהעלה שם), טען

על החקלאי לצאת לשבתון בשנת השמיטה. תיבנה קרן ציבורית שתתחיל, מיד עם תום השמיטה, בתוכנית-חסכון מסודרת שבה מכין החקלאי במשך שש שנים את השבתון שלו.

קליטת הפרי והפצתו יהיו מוטלים על הציבור שבאי כוחו (הנהלת הקרן?) ישכרו פועלים ויארגנו את השיווק באמצעות אוצר בי"ד אמיתי

שיטת גוש-אמונים היתה בנויה על "דחיפה מלמטה". ההחלטה לעלות אל ההר היא שהביאה לעשייה הגדולה, שזכינו להיות בין המזכים בה את עם ישראל.

גם בתחומים הרוחניים, כמו שמיטה, ברור לי שהדחיפה צריכה להתחיל מן הציבור הכואב את המציאות ויודע את הדרך שלפניו.

אחרים במקומם שיעשו במשך השנה את ה"אוקמי" ההכרחי. למשחפתים בתכנית תהיינה תכניות השתלמות מגוונות, תורניות ומקצועיות (ולא בחוץ לארץ!...) החקלאים יחששו להפסיד ימי שבתון בקטיף ובשווק, ולקיימת הפרי והפצתו יהיו מוטלים לפיכך באמת על הציבור, שבאי כוחו (הנהלת הקרן?) ישכרו פועלים ויארגנו את השווק ב"אוצר בית-דין" אמיתי. כחה של השיטה הזאת הוא בשחרור החקלאי מן התלות הכלכלית בשדהו למשך שנת השמיטה, מה שמאפשר לו לרצות באמת לשבות.

מן הצד השני, ברמת הצרכן, דורנו, דור המדע והטכנולוגיה יכול לפתח, ולמעשה כבר פיתח, דרכים רבות לקיום סל מזונות עשיר לשנת השמיטה שאינו בנוי על אחת משתי הדרכים הקלות אך השליליות של "מכירה" לערבים או קניה מערבים.

דרכי השימור וההקפאה המתחדשות ומשתכללות, גידול אינטנסיבי במנותק מן הקרקע ותחת גג, ובאחוזים סכירים — גם יבוא מחוץ-לארץ (ולא מ"ארץ העמים" בחוף נהריה!), כל אלה אם יושקע בהם מאמץ ציבורי מרוכז במשך שש השנים שלפני השמיטה יוכלו לענות היטב על צרכי הצרכנות בשנת השמיטה. צרכי המשק בתבואה ובקטניות, ייבנו, כמוכין, על אגירה משנה חמישית וששית (בצד יבוא שממילא המשק זקוק לו) והפרי — על הפצת פרי הארץ בקדושת שביעית לפי דרך התורה.

המעלה של השיטה שפירטנו היא בכך שאפשר להתחיל אותה היום, ובכל סדר גודל. אנו זקוקים לציבור שיחליט קודם כל שאינו רוצה בדרך של המחצה לשליש ולרביעי, גרעין ראשון של אנשים שיקבלו על עצמם לא להשתתף ולא להזיק לאף אחת משתי "הדרכים לשמידת השמיטה" שפתחתי בהן את מאמרי. הקבוצה הזאת חייבת לכלול ישובים חקלאיים, אנשי מדע וארגונים, כלכלנים ואנשי מעשה, שיגשו מייד לתכנון השמיטה הבאה מכל הבחינות. לציונות-התורנית הזאת צריכים לעשות הדי, בראש ובראשונה בתוך הציבור שיש לו יותר מוכנות נפשית לקראתה ומכאן לחינוך צעירים ולעשיית הדבר הזה בכלל לדגל חשוב. הייתי רוצה לראות ישובים צעירים, חקלאיים או קהילתיים הצי-חקלאיים שבמגילת היסוד שלהם יקבעו שהם מקיימים את

ולאומיים גדולים בכל האנושות. השאיפה הזאת כערה ביחוד בלבכם של יהודים. מה שיצא ממנה ידוע לכולנו; ממלכות אליל מרושעות ואכזריות שהעולם לא ראה עוד כמותן קמו הן מתוך העבודה הזרה הלאומנית והן מתוך העבודה-הזרה הסוציאליסטית. ואת דרכם סללו בדם ישראל.

"כש חציר נבל ציץ ודבר אלוקינו יקום לעולם". מצות השמיטה המציגה תכנית של חיי עם קדוש, של חיי כלכלה וחקלאות שיש בהם בעלות פרטית אבל יש בהם מחזוריות חריפתית של שכיחה והשתתפות ממונית מתוך ה"שעה", כמו לוח השבת והשבוע, מדברת אל לב בן המאה הזאת כפי שלא יכלה לדבר לא אל איש ימי בית ראשון ואף לא אל איש ימי בית שני. מן הבחינה המעשית והכלכלית, יחד עם המוסכמות החברתיות, מכיר דורנו את שיטת שנת השבתון כשיטה מיובאת מעבר לים, היא חלה על מורים ואקדמאים דווקא, ובשנות שבתון מתחלפות. אצל אומות העולם, גם הנאורות שבהן וגם בעידננו המודרני, הרעיון לתת שנת שבתון לחקלאי נראה מגוחך. הרי האיכר הוא סמל לאיש המוני בור וגם שבעת שבתון רק שנתה לשכרה מראשית השנה ועד אחריתה. החזון הציני, לעומת זאת, ניסה להעמיד את החקלאות כפיסגה של הגשמה. גם ברור הציני שאחרי חקלאים אמיתיים הם אנשים משכילים ובעלי שרשים שהשבתון יכול לבנות אותם.

למרות כל המשברים שעברה החקלאות, חקלאי חרוץ יכול להתפרנס כיום בכבוד. אם תיבנה קרן חסכון ציבורית, בסיוע ציבורי וממשלתי ובניהול אנשים מוכשרים לכך, שתתחיל מיד בתום השמיטה, בתכנית חסכון מסודרת שבה החקלאי מכין במשך שש שנים את השבתון שלו בשנת השמיטה, הרי כשנגיע אל השמיטה הבאה, לא ירצו החקלאים שהתכוננו שש שנים, להפסיד את השבתון שלהם, ויהיה צורך לדחוף אותם או לשכור

שבמציאות זמננו צריכה השמיטה לכלול את שאר ענפי המשק (חוץ מ"אוקמי" ההכרחי) וכשם שחכמינו ראו צורך לפי השתנות תנאי החיים להרחיב את חובת המעשרות מדין תירוש ויצהר גם לקטניות וירק, כך היה צריך בזמננו להרחיב את שביחת השביעית אל התעשייה והמקצועות החפשיים. אם צודק ר' יואל ואם לא, אין ספק שבמצבה העגום של השביעית כיום, צריך להתחיל מן המינימום היסודי ואולי אף "כ יתפתחו תנאים להרחיב את המצווה.

לדעתי, הרעיון החשוב ביותר של יואל בן נון באותו מאמר, רעיון שהועלה למעשה כבר לפני כן בצורות שונות בעל פה על ידו וגם על ידי אחרים הוא אימוץ שיטת ה"שבתון". המצע המחשבתי שמאחורי ההצעה הוא (בצירוף המשקפים שלי) בערך כך:

לכל מצווה ולכל חלק בתורה יש זמנים שונים ופרשנויות משתנות מדרג לדרג. * יש דור שבו לכל הדעות יבוס קודם לחליצה והיבוס שאינו רוצה לקחת את יבמתו הוא נבל, ויש דור שבו אין רוח חכמים נוחה מן הייבוס. מאידך, יכול המעיין בן זמננו להיות מופתע כשהוא מגלה שמשורר התהילים (עיין מזמור ק"ו מא"ז) הבין את החזון "ושב ה' את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים... אם יהיה נרחק בקצה השמים משם יקבצך ה'... ומשם יקחך" כמתיחס לשיבת אנשים מבני ישראל שנפלו בשבי הפלשתים או בני עמון בדרור של שאול. אכן, בדרור זאת היתה הפרשנות ה"נוכחית" לעומק העצום של פסוק זה הגענו רק לאחר שבעונותינו נתקיימה בנו כל הקללה וממילא קיבלה השיבה מימד היסטורי חובק דורות עולם.

על השמיטה, אומר ר' יואל בן נון, אין דור שיש לו כלים חמריים והכשרה רוחנית להבין את מצות השמיטה. כדורנו, אנו חיים דור אחד או שניים אחרי המהפכות החברתיות הגדולות ששינו את העולם. במאה הזאת ירדה לעולם שאיפה שהדורות שלפני כן לא ידעוה ולא הוטרדו מחסרונה, לתקן תיקונים חברתיים

* ניסוח ראשון של הכרים כרוח זו אני מוצא אצל רס"ג בספר האמונות והדעות פרק י' הכותב שעצם המושג ק"ץ חייב להיות רב-משמעי כדי שלא תתבטל יכולת הבחירה והדינמיות שבחסי אדם ועם עם אלוקיו. ולפיכך כשאמר הקב"ה לאברהם "יעבדו ועו אתם ארבע מאות שנה" או כשניבא ירמיהו על שבעים שנה לבבל, היה הדבר מעצם טבעו תלוי ועומד עד שהתפרש ע"י ההיסטוריה.

בחוגי מרכז-הרב ואגפיהם היתר המכירה הפך מפשרה כואבת לאידאולוגיה.

ציונות שיוצאת מן המקור, שביסודה האידיאל התנכ"י ולא הרצון "לפתור את שאלת היהודים", לא תמצא לה מנוחה עד שתייסד את בנין הארץ על יסוד קדושתה, מצוותיה ושבתותיה

איך יוצאים מבעית השמיטה

(המשך מעמוד 15)

הישוב על מנת לשמור שביעית ללא היתר-המכירה וללא היוקקות למשק הערבי. כמו יוזמות אחרות (פרשת החממות הממוכנות למשל), שהוקמו בראשונה מתוך מניע הלכתי ואז נעשו פתאום מבוקשים גם במגזר החילוני, לא מן הנמנע שאם יוזמה כזאת תצליח, יצטרפו אליה אנשים גם שלא לשמה. בשלב מאוחר, אחרי כמה שמיטות, יש מקום אולי להדשנות של יואל בן-נון — להרחיב את המעגל גם אל מעבר למגזר החקלאי. בהיבט הכלל-ישראלי תצטרך הרבנות הראשית, כמובן, להמשיך לנהוג בהיתר-המכירה. שיקול ראשון במעלה שהרב קוק חזר עליו פעמים רבות ב"שבת הארץ" ובאגרותיו הוא שאין להפקיר את כל אותם החקלאים שאינם רוצים לשבות, ובדורותינו אלה כל זמן שהחילוניות הוא הכח החזק בישראל מצוה על הרבנים הראשיים להמשיך ולהעמיד את ההיתר שלא יכריז על הרבים כעבריינים.

אין אנו פטורים מלענות על השאלה, האם אין סכנה למדינה ולמשק בשבתון כללי שיפסיק את היצוא, שבעטיו יתפסו אחרים את מקומנו בשוק העולמי. ומה נעשה אם ת"ו תהיה בצורת נמשכת ("וצויתי את ברכתי" הוא ייעוד והבטחה אבל לא חוק טבע כמובן). אך לעת עתה, אם אנו רוצים לדון על כוון מעשי, כל אלו אינם במסגרת הדיון שלנו. מבלי להסתתר מאחורי "כלל ישראל", עלינו להתחיל ביצירת הגרעין הראשון שיתווה את הדרך. ישובים שומרי שמיטה היו לנו כבר בשמיטות הקודמות, וראויים לציון בפרט ישובי פא"י שעמלו רבות בנסיונות שונים ומגוונים לקידום הענין. המכון לחקר החקלאות ביד בנימין והמכון החדש בחבל עזה ועוד, אולם נדמה שהחלקיות היא שגרמה שהעניין לא יתקדם. מי שחי בעצמו כצרכן על הגידולים הערביים אין לו דחיפה מספיקה לפתח את האלטרנטיבה. חקלאי שרוצה לשמור שמיטה ואינו שומע הד לקולו מן העם שבעיר — ידיו רפות. מי שתלוי כלכלית בתבואת השמיטה, בעל כורחו יהפוך את דרכי שמירתה ל"היתרים". אנו זקוקים לתנועה ציבורית אשר: א. תיבנה על מאמץ מקביל בכווני ההתקדמות השונים ותשחרר את החקלאים מתלות בפירות השמיטה. ב. וזה

העיקר, תכלול ציבור צרכנים שזקוק להתקדמות הענין ועוקב אחריה בענין, מחמת החלטה שלא להמשיך בדרכים המזיקות של ההזדקקות למשק הערבי מחד ול'הוראת' השעה' הידועה, מאידך. שיטת 'גוש-אמונים' כמו שאני מבין אותה, היתה בנויה על "דחיפה מלמטה". "התנועה למען ארץ-ישראל השלמה" שקמה ע"י אנשי רוח בשיעור קומה היסטורי אחרי ששת-הימים, פרסמה עתון, הופיעה ברבים, החתימה על עצומות, ניסתה להשפיע, אך לא הצליחה לשנות את המצב. אילו נשארנו בשיטות של אותם ימים הרי אנו ובנינו ובני בנינו יושבים ומתרגזים על ארץ טובה ורחבה המחכה לבניה ואינה מקבלת אותם מפני גזרת הממשלה. ההחלטה לעלות אל ההר, אם אנו מאמינים שתפקידנו לרשת אותו, היא עשתה את העשייה הגדולה, שזכינו להיות בין המזכים בה את עם ישראל. גם בתחומים הרחוקים ברור לי שהדחיפה צריכה להתחיל מן הציבור הכואב את המציאות, יודע את הדרך שלפניו וצועד בה בבטחה. כך נניח מאחורינו את "בעית השמיטה" ונוכח לאורה של "מצוות השמיטה".

ינא ושיווק בע"מ

בהמלצת
מה"ג הראשון לציון

בסיטונות וליחידים
אזס בע"מ
מעדני בשר חלק

ים סוף 17, ים 02*818510

שמחים להודיע לציבור על פתיחת חנות חדשה למכירה ושיווק של בשר עגל-חלב גלאט-חלק

מעובד וארוז באריזה הרמטית לפי כל ההידורים (פלומבה חשמלית מוטבעת על הקלקר).

ניתן להשיג עופות, דגים, ומוצרי מזון קפואים גלאט-חלק במחירים עממיים

משלוחים הביתה לכל חלקי העיר

בברכת כתיבה וחתימה טובה

בפיקוח הרה"ג י. אבא שאול שליט"א

מבצע סוכות!

מתפרת זכות

יריעות לסוכה

מבחר בדים (מחומרים פלסטיים וכותנה) בשלל צבעים וגוונים

- מחירים מיוחדים לקראת החג!
- ישירות מהיצרן!
- תפירה והתאמה לפי הזמנה!
- שירות מידי

עד סוכות הנחה 10% מהמחירון למביא מודעה זו

מרכז שיווק: דרך בית-לחם 18, ירושלים

טל': 02*632671

קוצרי סופה

שורשי המעשה המביש של נטישת "ברכה" נעוצים בשיטות הבלתי-נלאה, המתמיד, של רבנים, אנשי-חינוך ועסקנים — בתפיסת המחירת היהודית.

מי שיוצא בשצף-קצף חסר מידה וקנה-מידה כנגד אבירי המחירת בטענה הבלתי-הגייונית "אינני רוצה שבני יחזיקו בידו רימון" בל יתפלא כאשר ימצא את בניו מהלכים מעדנות בטרקליני הפאקולטות למשפטים וכלכלה ופיהם מפיק מרגליות.

יציקת המים הצוננים — בלא שיקול-דעת ובלא אחריות — על לבת הנעורים הבושרת לאידיאלים ולרוממות-הרוח, סופה שתגדל לנו דור של בורגנים מכופתרים למהדרין, ומה להם רמת ה"ברכה" אם במדמנת העיר מובטח להם מקומם וכבודם?

מיכאל בן-חורין

כחול לבן משכם

בנקודה מס' 112 ו-113, פורסמה מודעה ל"מטבחים הטובים ביותר בארץ" שניתן לקנותם בשכם. אני תמהה אם עתון כ"קודה צריך לשמש בימת פרסום לתוצרת ערבית, גם אם שולם עבור פרסום המודעות סכום נכבד.

הסיסמא "קנו כחול לבן" ידאי אינה מתייחסת לתוצרת שכם! האם הנגרות והמפעלים היהודיים ביש"ע, ובארץ ככלל, סובלים מעודף לקוחות?!

קרית-ארבע יעל הורוביץ

שמחתי מאד על מאמר של יואל אליצור: "איך יוצאים מבעיית השמיטה?" (נקודה מס' 114) כי כאן הוכחה שוב הנחיצות "לחדש פני-היהדות".

אנו לוקים בשגרתיות מדאיגה של "חיצוניות" ללא חיפוש תוך. יהדותנו מחוללת (תרתי משמע) ונהפכת לפולחן סטאטי, חלק גדול ממקיימיה ההלכה אינם מרגישים טעם וחיות במעשיהם. לא קיימנו דברי הרמב"ם, בסוף הלכות תמורה: "חוקי התורה... ראוי להתבונן בהן, וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם, תן לו טעם!"

במאמר של אליצור הוזכרו דברי הרב יואל בן-נון (שם, ראש דף 15) כי בזמננו יש להרחיב מושג שביתת שביעית שתכלול אנשי התעשייה והמקצועות החופשיים. ברור לכל כי החדרת התודעה-החינוכית במאמר זה: "כי לי הארץ" (ויקרא כ"ה/23) מוגבלת היום ל-3% מן

לחדש פני המצוות

האוכלוסיה, כלומר, החקלאים, ולא זאת התכוונה התורה! הייתי מוסיף על דבריו, כי הזנחנו צד שני של המטבע: "שמיטת כספים", היינו, אותו מצב אידיאלי של ביטול חובות, בו יש התקרבות לשוויון בין המעמדות, צמצום הפער בין עשיר ועני פעם בשבע שנים. היה ראוי לחדש מושג-תורני זה. קימעא קימעא יתרחב מעגל של המקיימים את רוח התורה, ולא די בכתב-שלה (עיין אגרות צפון לרש"י הירש, אגרת יח). הוא הדין בהיתר לגבות רבית. היה ראוי לנו לחנך יותר למושג של "אם כסף תלווה את עמי" בחינם, מתוך אהבה. חושבני שאסור לנו להסתפק בצד הגאולה-הגשמית שבאה לישראל, עלינו לתבוע גם גאולה תורתית ונפשית. יש הברל בין תפיסות

"משנה ברורה" בסימן צ"ה ס"ק ב' אוסר להרכיב שוק על ירך, בעת תפילתנו: ומה מקומה של הוראה זו אצלנו היום?

עלינו לחדש פני המצוות ובסיומם: שמואל הלך פעם שניה להכתיר את שאול: "לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה" (שמואל א יא/14). הבה ונתרענן אף אנחנו ונחדש מלכות שמים, בלי "ראש קטן" של חו"ל. מה שתבעו חו"ל "רחמנא ליבא בעי" (סנהדרין קו:): לא בא להקל, אלא להגביר פעלים (עיין אגרות רמח"ל, ח' ניסן, הת"ץ). ולכן טוב הדבר שנתארגן לקיום הצעתו של יואל אליצור הנ"ל.

משה צוריאל
ישיבת
שעלבים

הרב משה צוריאל, מוותיקי התלמידים בישיבת מרכז הרב, הוא משגיח בישיבת שעלבים.

שיהיה להם מה להפסיד

— מי שראה ערבים השולחים ילדיהם לגן, לביה"ס, למכולת, לטיול, תוך חשש בטחוני לחייהם, שיקום! — מי שראה ישוב ערבי כל-שהוא — (לא חשוב באיזה צד של הקו-הירוק) — המקום גדור-בטחון, תאורת-בטחון וכו' וכו', שיקום! — מי שראה ישוב יהודי כל-שהוא — (לא חשוב באיזה צד של הקו-הירוק!) שאינו מפעיל תאורת-בטחון ושמירה, שיקום! שום מדינה ערבית אינה מעניקה לאזרחיה הערביים כל-כך הרבה שלוה ובטחון כפי שאנו מעניקים להם (כולל

עצמם ועמם, או אידיאליסטים?! האם עמם מקיא אותם מתוכו, או — מהלל ומשבח?!

לא נועיל כלום אם נמשיך להעניש מחבלים כעבריינים; לא נשיג בזה שום הרתעה. רק ברגע שמחבל טירון ידע שמשפחתו תגורש לכשייפסס, הוא יחשוב פעמיים. יהיה לו מה להפסיד!

העם היושב בציון מצפה ממנהיגיו לנקוט מדיניות ענישה שבה יהיה למחבלים באמת מה להפסיד.

קרית-ארבע זהבה נתיב

ערבי נקודה

ישובים, קיבוצים, בתי-ספר, מכונים וכו' המעוניינים לערוך ערב תרבות בנושא נקודה מתבקשים להתקשר למערכת: 02-976027, 02-976004 לפחות ארבעה שבועות לפני המועד המבוקש.

המערכת

של-שה מחבלים ברחו מהכלא ותפסו כותרות ראשיות בכרחם ובהילכדם. בעצם למה? לפי איזה הגיון רגשה הארץ? הרי אנו מסוגלים לשחרר כמו ידיו יותר מאלף מחבלים ביום אחד! מלבד זאת, רוצח החייל בצומת מגידו ואלה שניסו לשחוט שני ילדים ברמת-השרון וכו', לא היו המחבלים הבורחים. הם זוכים ומלאכתם נעשית בידי אחרים...

אחרים הולכים ומתרבים באין מפריע. מפני שאין להם מה להפסיד. גם אם יתפסו, עדיין יש להם הרבה להרוויח. בין השאר: תמיכה כספית ומוסרית של בני-עמם, והעיקר: כבודם מרקיע שחקים בהיתפסם ב"דבר-מצווה", ומעיל לכל: הם יודעים שלא ירצו את עונשם וישתחררו בעסקות-סמיטה. אין להם צורך להסתכן בבריחה.

צר לי, בכל מלחמה סובלים גם אזרחים, ואיזה מין צדק הוא זה שהצד המתקיף ישב בשלווה?!

התפיסה הנכונה היחידה בדבר מהותה של ההלכה היא התפיסה המשפטית ורק על פיה היא חיה. כל הבא ליישם את ההלכה על אמות מידה מחשבתיות-הגותיות, הנוגעות להבנת טעמי המצוות, חוטא חטא כבד כלפי מושג ההלכה וחותר תחת יסודות בניין ההלכה כולו

רעיונות ללא בסיס (הלכתי)

שמשון אטינגר

אינן משקפות בהכרח את האמת האובייקטיבית בכל מקרה. זאת לא רק בדיני ממונות, אלא גם בדיני טומאה וטהרה, כהלכות נידה החמורות, דרך משל!).

ומכאן אל הנושא דנן. כל הדיבורים הנאים על "שבתון לאומי לשנה", על "ביטול הבעלות על השדות והשוואת מעמדות" וכו', המובעים במאמרו של אליצור, יפים בוודאי לעצמם, יפים לדרשם בבית-המדרש ובציבור, אך אינם יפים ואינם רלוונטיים כלל לדבר ההלכה, בבואנו להגשים מצווה זו הלכה למעשה.

כאמור, יש בזה טישטוש הגבולות וערבוב מין בשאינו מינו. יתרה מזו: דרך זו לא רק שאינה נכונה ואינה לגיטימית, גם סכנה מרובה בצידה. שהרי, יקשה המקשן בצדק, אם לטעמי המצווה אתה נזקק — שמה טעמים אלה אבד זמנם, שמה אין הם הולמים כלל את תנאי חיינו וזמננו בהווה! "ביטול בעלות"? "השוואת מעמדות"? כל אלה טובים היו לשעתם, שעה שעובד האדמה היה נחות במעמדו ובתנאי חייו, אך מה להם ולחקלאי המודרני, המשופע בצידוד חדיש ובידע מדעי רב? ואם ב"שנת שבתון" הדברים אמורים, הרי ניתן בנקל להשיגה בדרכי חסכון מקובלות, שיאפשרו לחקלאי, כעבור פרק זמן, לשכור לו עובדים שיאפשרו לו לצאת לנפש ולמנוחה... אך מה עניין זה אצל ההלכה היהודית, אצל כל (המשך בעמוד 36)

התורה בכללה, בשלמותה, על הציבור כולו...).

דוק ותשכח: מה הקשר, דרך משל, בין טעמיה ורעיונותיה של מצוות השבת ובין פרטי הלכותיה הסבוכים והמרובים? או מהו הקשר בין הרעיון הנפלא והפשוט של מצוות סוכה (צא מדירת קבע וכו') ובין דיני הסוכה כגון: גוד, לבדו, דופן עקומה, וכיוצא באלה? פשיטא שקשר כזה איננו קיים, ועל כרחך אתה אומר, כי ההלכה יצרה מערכת נפרדת ונבדלת לעצמה, המתפרשת מתוכה, ועלינו להתייחס אליה ככזו.

ניתן לנסח את הדברים ביתר חדות, כך: בבוא החכם הפוסק לפסוק ולהכריע בעניין מן העניינים, השאלה: "מה נתכוון הקב"ה נותן התורה", או: "מה אמר הקב"ה בתורתו" — אין לה מקום כלל, כי אין לו לחכם אלא ד' אמות של הלכה בלבד! ולמעשה אין לנו כלל תורה שבכתב, אלא זו שנתפרשה ונתגבשה בדברי חכמים, בתורה שבעל-פה. (אם תמצא לומר, כבר גנוז רעיון-יסוד זה בכלל הידוע: "לא בשמים היא", שעל-פיו הכריעו חכמים בדבר הלכה מסברתם, גם בניגוד להתערבותו הישירה של הקב"ה מן השמים... — ב"מ, דף נט ע"ב). כאמור, זהו היסוד וזהו הא"ב של עולם ההלכה כולו, ורק מכוחו נוכל להבין את אופיה ואת דרכה של ההלכה בתחומים רבים. (כגון: ההסתמכות על "חזקות" שונות, שאינן אלא הנחות משפטיות, אך

התפיסה הנכונה היחידה בדבר מהותה של ההלכה היהודית היא התפיסה המשפטית. לאמור: ההלכה, על כל חלקיה והשתלשלותה, הרי היא בבחינת שיטת משפט מיוחדת ונבדלת לעצמה, בדומה לכל שיטת משפט אחרת המוכרת לנו בעולם ובעמים. שיטה זו, קרי ההלכה, ראשיתה, כמוכן, בתורה שבכתב; אך נופה נוטה ומסתעף הרחק מעבר לה, והוא כלול ברובו בתורה שבעל-פה, שהיא פרי יצירתם של חכמי ישראל לדורותיהם. כמולכל שיטת משפט, יש להלכה היהודית עקרונות, כללים וגדרים המיוחדים לה, ורק על פיהם היא חיה, מתגשמת ומתפתחת. כל הבא ליישם את ההלכה על-פי עקרונות או אמות מידה אחרות — ויהיו אלה אמות מידה מחשבתיות הגותיות, הנוגעות להבנת טעמי המצוות, כולל פרשנות הכתובים בתורה שבכתב — חוטא חטא כבד כלפי מושג ההלכה, וחותר בזה תחת יסודות בניין ההלכה כולו. (כדי למנוע טעות יש להבהיר: אין בדברים דלעיל כדי לסתור את העובדה שפוסק הלכה רשאי להתחשב בעקרונות כלליים כגון: שעת הדחק, הפסד מרובה, דרכי ומקובלים בהלכה עצמה כרלוונטיים, בין שאר שיקולים וכללים אחרים. הדברים דלעיל אינם אמורים בהכרעת הלכה במקרה ספציפי יוצא-דופן, אלא בפרשנותה ויישומה של מצווה מן

נקודה מס' 114 התפרסם מאמרו של יואל אליצור: "איך יוצאים מבעית השמיטה", שבו הוא תוקף בחריפות הן את עמדת הרבנות הראשית ו"חוגי מרכז-הרב ואגפיהם", הסומכים, כידוע, על היתר מכירת הקרקעות לנוכרי בשנה השביעית, והן את עמדת החוגים החרדים, שאינם סומכים על היתר זה אלא דואגים לעצמם באמצעות תוצרת חקלאית מגידולי הערבים.

אני מבקש להתייחס להלן לדבריו האמורים בהיתר המכירה המקובל על הרבנות הראשית. אם הבחנתי נכונה, דבריו ביחס לאלה קשים ונוקבים אף יותר מן הדברים הנוגעים לעמדת הציבור החרדי. לא נתקררה דעתו של אליצור, עד שכינה את המצב הקיים כ"מצב מביש". ואת היתר המכירה כ"היתר המערים ביותר והמעליב ביותר שקיים במערכת ההלכתית"!

צר לי לומר, אך דומה שנתקיים בכותב: "כיוון שבא לכלל כעס בא לכלל טעות". שכן, דבריו נובעים מגישה עקרונית מוטעית לחלוטין. טעות היורדת לשורשה ולמהותה של ההלכה כולה. עיקרה של הטעות בכך שהוא אינו מבחין, ואינו מבדיל, בין התחומים: בין "השקפה" ובין "הלכה", בין "מחשבת ההלכה" ובין פסיקת הלכה, וממילא תפיסת ההלכה כולה נמצאת פגומה ומעוותת.

ד"ר שמשון אטינגר, כוגר ישיבת מרכז-הרב, חבר המכון לחקר המשפט-העברי באוניברסיטה העברית בירושלים.

הדרישות ההלכתיות המרובות, על אלף ואחד הסייגים, הגדרים, הספקות והחילוקים; ביחס לסוגי העבודות, סוגי הגידולים, מיקומם (עציץ מתחת לקורת הגג או מחוצה לה...) ועוד כהנה וכהנה? הוא אשר אמרנו: גישתו של אליצור, הגישה ה"מחשבתית" - "רעיונית", משמיטה את הקרקע (!) מתחת בניין ההלכה כולו. (דרך-אגב נעיר כי זהו פשר העובדה המאלפת, שהרמב"ם בחיבורו ההלכתי הגדול "משנה תורה" נמנע כמעט לגמרי מלהביא טעמים רציונליים למצוות של תורה - ולהבדיל מטעמים ונימוקים לפרטי הלכות מתורה שבע"פ, שאותם הוא מרבה להביא - בשעה שבספרו הפילוסופי "מורה הנבוכים" הוא מאריך בהבאת טעמים כאלה באופן שיטתי לכל המצוות. השווה, לדוגמה: הלכות תפילה ט, ז, בעניין מצוות שילוח הקן, לעומת המורה, ח"ג, מ"ח. וכן דבריו בסוף הלכות מעילה, בדבר הפרש והיחס שבין "חוקים" ובין "משפטים", ועוד מקומות רבים, ואין כאן המקום להאריך).

מתוך נקודת המוצא העקרונית הנזכרת נרד עתה אל פרטים אחדים הנוגעים לגופו של היתר המכירה, ול"עיונות" שבינו ובין היתרים דומים בהלכה. כאמור, לדעתו של אליצור לפנינו היתר "מערים ומעליב", ובהשוואה שהוא עורך בינו ובין היתרים אחרים, ידועים ומקובלים, ידו של היתר המכירה על התחנות. נראה כי גם מסקנה זו אין לה על מה שתסמוך. מהו הבסיס והיסוד לקביעה שמכירת חמץ היא "פעולה תקנית ואמיתית" ש"יסודה בתורה"? באיזו "תורה" הכתוב מדבר, והרי מכירה זו יסודה בדרשת חכמים: "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה"? ולמעשה הרי מדובר במעשה פורמלי של "קנין סודר", לפיו מוסר המוכר לקונה מטפחת

ובכך הוא מקנה לו את כל החמץ המצוי ברשותו (גם אם זה בית-חרושת לביסקוויטים...) והנשאר במקומו כל ימות הפסח, וכזה הוא ניצל מאיסור תורה של "כל יראה" ו"בל ימצא". האם לזה ייקרא "מכירה אמיתית"?

ובאשר ל"היתר עיסקה" הנוגע לאיסור ריבית, החמור ביותר, קובע הכותב כי זו "דרך פורמלית הלכתית המעוגנת במציאות אמיתית, שבה הבנקים באמת עושים עסקאות מסחריות שאין להם דבר עם מגמת התורה להגן על הנזקק..." והדברים מתמיהים ומדהימים. האם אין הוא יודע ש"היתר עיסקה" משמש גם להלוואה שנוטל אדם מן הבנק מחמת דוחקו, לצרכי יום יום, ולא רק למטרות מסחריות? האם אין היתר זה נפוץ מאד בהלוואות פרטיות שבין אנשים ומוסדות, בלי כל קשר אל הבנקים דווקא? האם כתיבה על פיסת נייר, לפיה ההלוואה איננה הלוואה אלא "עסק" היא פעולה "אמיתית"?

כיוצא בזה עניין הפרוזבול, שהוא למעשה ביטולה של מצוות שמיטת כספים... כותב אליצור: "ובכל-זאת בפרוזבול כתוב בדיק הדבר שלשמו הוא נועד, משהחליטו חכמי ישראל לאור המסיבות שהשמטת החובות תזיק ולא תועיל..." ושוב אתה תמה: כותב לו אדם "מסמך" בפני שנים מחבריו (או שלושה לפי שיטה אחרת): "מוסרני לכם פלוני ופלוני" וכו', ובכך הוא "מוסר" את חובו ל"בית הדין", ומעתה הוא עצמו רשאי לדרוש ולתבוע את חובותיו כרגיל. במה פעולה זו "אמיתית" יותר משטר מכירה שעל-ידו נמכרים קרקעות לנוכרי? ואם במטרה אנו עוסקים ("הדבר שלשמו הוא נועד"), הרי גם לעניין שמיטת הקרקע בשביעית יש לומר אותם דברים בדיק: שראו חכמי זמננו שלא ניתן לקיים את המצווה

כלשונה, וקיומה עלול להזיק מכמה וכמה בחינות, לפיכך תיקנו מה שתיקנו, והיכן הוא אפוא ההבדל?

מעניין, באופן פרדוקסלי אני מוצא תמיכה מרובה בהיתר המכירה דווקא מצד ראש המתנגדים לה, והלא הוא ה"חזון איש" זצ"ל. ה"חזון איש", כאיש הלכה מובהק, אכן לא פסל את המכירה מטעמיו ומנימוקיו של יואל אליצור, ולא ראה בה מעשה הערמה פיקטיבי שאין לו תוקף. להיפך, הוא ראה בה, כנראה, מכירה גמורה ותקפה, אלא שדווקא משום כך כרוך בזה, לדעתו, איסור אחר, איסור מכירת קרקע לנוכרי בארץ-ישראל (משום "לא תחונם". ראה: רמב"ם, הלכות עבודה זרה י, ג. אלא שלעניין איסור "לא תחונם" רבו התשובות שיש בכוחן ליישב ולבסס היטב את היתר המכירה בצורתו ובמתכונתו המיוחדת. ראה על כך במפורט אצל הרב ש"י וזין זצ"ל בספרו "לאור ההלכה", ע' קכ"ב, ובתשובתו המקיפה של הרב ע. יוסף שליט"א: "בעניין היתר מכירת הקרקעות בשביעית", שנתפרסם בספר "מנחת אהרון", ירושלים תש"ס, ע' 19 ואילך).

ומעבר לכל אלה, נשכח מאליצור העיקר, מנקודת מבט הלכתית, כמובן: מצוות שמיטה בזמן הזה היא מדרבנן בלבד (אליבא דרוב דעות הפוסקים, דעה שנתקבלה גם על-ידי שוללי היתר המכירה, כ"חזון איש" למשל), עובדה המשנה את פני הדברים שנינו גמור, שהרי מעתה אין לפנינו מצווה מן התורה כלל אלא מדברי סופרים, וזאת בניגוד למכירת חמץ ולהיתר עיסקה הנזכרים שענינם, בחלק גדול מן המקרים, באיסורי תורה ממש. (ראה, לעניין מכירת חמץ, דברי הרב ע. יוסף בתשובתו הנ"ל, סעיף ח). אמת, גם למצווה שמדרבנן מתייחסת ההלכה בכובד

ראש ו"ברצינות" מרובה, כמו למצווה של תורה, ברם כללי ההכרעה הם שונים, כידוע, ובדרכנו יש מקום להקל יותר מאשר במצווה דאורייתא.

אכן, יש להודות, גם מבחינה הלכתית צרופה רבו הדעות והמחלוקות הנוגעות לצדדים ולפרטים שונים בעניין היתר המכירה, אך לכל היותר יש לומר כי הדעות עומדות כשקולות זו כנגד זו. וכך אמנם תאר את המצב אחד מגאוני הדור הקודם, רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל (בהסכמה לספרו של הרב ש. ז. אויערבאך שליט"א "מעדני ארץ", על ענייני שביעית): "...שרוב דבריו (של מחבר הספר) הם לברר פרטי הדינים היוצאים לפי היתר המכירה שהנהיגו גאוני ארץ הקודש, ומכיוון שיש בעיקר ההיתר מחלוקת גדולה בין גאוני הדור בדור שלפנינו לא אחפון להכניס ראשי בין ההרים הגדולים".

אך לעניות דעתי המסקנה לדידנו ברורה: דווקא משום כך - כיוון שהמצב הוא שקול ונוצר ספק הלכתי - הרי שחל הכלל הידוע: "היו שנים. אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר..." בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל" (עבו"ז ז, א; רמב"ם, ממרים, א, ה).

עוד הערה אחת לסיום: אליצור מקדיש מקום במאמרו לתאור האפשרויות המעשיות להשבתת הקרקע בשנת השמיטה. לא אכנס כמובן לצדדים אלה, אעיר רק כי גם מבחינה זו יש, כמדומה, מקום להרהור שכנגד. שהרי בכל מקרה רק חלק קטן מן המשקים החקלאיים בארץ עשויים ליטול חלק בהשבתת הקרקע, ובמציאות הכלכלית-חקלאית המורכבת והמסובכת של היום (כולל בעית היצוא ועוד כהנה, כפי שאליצור עצמו מציין), ספק רב אם יש לרעיונות אלה בסיס של ממש. ●

מפיצים ואנשי מודעות

אפשרות להכנסה נאה

טל': 02-976027, 02-976004

דרושים

נקודת

למערכת

מ אמרו של יואל אליצור לסיכומה של שנת השמיטה (איך יוצאים מבעיית השמיטה, נקודה מס' 114) האיר נכונה את האופי הגרוטסקי של שמיטת הצרכנים, המנותקת מן האדמה ושבתה, ובעיקרה היא לובשת אופי שלילי, לא פירות ארץ-ישראל, לא קדושת שביעית, בניגוד לאמור בתורה, "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה".

אך כאשר הוא עובר לתאר את המצב במשקים שלנו, אינך בטוח אם המאמר נכתב לאחר השמיטה או לפני. אין כאן עובדות מן השטח והשדה אלא מאיזה מגדל שן. יואל טוען שהציבור שלנו נאחז בהיתר-המכירה הנוח, ואינו מנסה להתקדם הלאה. ולעניות-דעתי נראה על-אף הביקורת הרבה בפרטים שונים, שקיימת התקדמות גדולה משמיטה לשמיטה. להלן מספר נקודות:

א

1. יואל עצמו מצביע על כך שמשמיטה לשמיטה גדלה ההתעניינות ולימוד הנושא. אמנם נכון הדבר יותר לגבי הציבור ה"חרדי", אך גם אצלנו חלה התפתחות מרשימה. לא הייתי מציע לזלזל בדפים, בחבורות, במאמרים, בתכניות ובחידונים. כל אלה אינם לחינם. העיסוק בפרשת חטאת, כשאי-אפשר לקיימה, גדול כהקרכתה. מן הרוב זצ"ל לא חש לראות בכך אחד הפתרונות העכשוויים לקיום המצווה. וגדול תלמוד הקודם ומביא לידי מעשה. נותרה ה"עם-ארציות" במקומה. לא הבנה של שורשי ההלכות ולא יישומן המעשי. ולעניין זה הדבר נכון הן לציבור שלנו והן לחרדי. ומעשה בוועדת-שמיטה של אחת הערים שבאה אלינו לבדוק אפשרות שיווק הפרי, ואפילו לא ידעו אילו שאלות עליהם לשאול, מחוסר ידע הלכתי ומעשי.

2. בשמיטה זו התרבו משקים משלנו, אשר עקרונית קיבלו ונהגו על-פי הוראות הרבנות הראשית, ועל-כן היו שלמים עם "היתר-המכירה". ואף-על-פי-כן ובהוראת הרבנות הראשית, לא השתמשו בו

הרב יגאל אריאל הוא רבו של מושב נוב שבמת-הגולן.

באופן מלא או חלקי. את ההליכה בכיוון זה מובילים בעיקר ישובים מיו"ש ורמת-הגולן. הדבר חייב את המשקים להתמודד עם קיום הלכות שביעית באופן מלא באותם ענפים שלא נמכרו לנכרי, ולהתנסות בכל השאלות המתעוררות בכל שלבי הגידול והשיווק. על-כן הורגשה השמיטה ביישובים אלה היטב, גם אם הדבר לא חל על כל הענפים. שיטה זו זרה לציבור החרדי, כולל אנשי פא"י, המתעלמים מן הרבנות הראשית, מתפיסה כוללת וממלכתית. קשה היה להם לבלוע צירוף כזה, להכיר חס וחלילה

4. הוקם אוצר בית-דין למשקים שלא מכרו, כאמור, מטעים או גידולי-שדה מן הששית. לאוצר בית-דין זה קרא יואל פיקציה, בעוד אוצרות בית-דין שפעלו בציבור החרדי נחשבו בעיניו כשרים יותר.

הרעיון שבאוצר בית-דין הנהוג הוא זה: החקלאי מפקיר ומשטט את שדהו בשביעית. נציג הציבור, בית-הדין, אחראי על ההפקר והוא דואג לאיסופו וחלוקתו מאוצר בית-הדין לכל נצרך. מאחר וטיפול זה עולה כסף, ברור שבית-הדין יגבה מן הצרכנים את הוצאותיו,

בניגוד לדעתו של יואל אליצור, ובלי להכנס לפולמוס על-אודות תוקפו של היתר-המכירה, הנמשך כבר מאה שנה, היתר-המכירה בשביעית טוב ממכירת חמץ והיתר-עיסקה; הוא בא להתיר איסור דרבנן, בעוד חמץ וריבית הם איסורים גמורים, הנוהגים מן התורה גם כיום

שמיטה כחול-לבן

יגאל אריאל

ההבדל הוא שאין זה שוק של היצע וביקוש, ואין קשר בין המגדל לצרכן. אלא את שכרו הוא מקבל מבית-הדין. במצב הרווחיות הנוכחי בחקלאות, שבו יש חקלאים המעדיפים להשאיר הפרי על העצים מאשר לטרוח בשיווק, אין כל ספק שאם היה בית-הדין מקים לשנת-השמיטה מערכת חדשה של טיפול ושיווק, היתה העלות גבוהה בהרבה והיעילות נמוכה ביותר. על-כן מעדיף בית-הדין למנות את החקלאי עצמו כשלוחן, גם אם בסופו של דבר אין הדבר מוזיל משמעותית את מחיר הפרי לצרכן. בוודאי יש מקום לדרך זו לרמב"ן, שהוא הקדמון היחיד המזכיר את אוצר בית-הדין שבתוספתא, כפתרון מעשי, ולדעתו איננו מכשיר של הצרכנים אלא כלי שנועד בעיקרו להצלת החקלאים מאיסור.

ברבנות הראשית, אך נאלצו להכיר בעובדות כשנוקקו, למשל, לתפוחים מן המשקים שלנו בגולן. 3. טיפולה של הרבנות הראשית בשמיטה זו היה שונה מבעבר גם בהיערכות הטכנית. בפעם הקודמת, לא פעלה ועדת שמיטה מסודרת של הרבנות הראשית. ברגע האחרון נשלחו לחקלאים לחתימה שתי הרשאות סותרות, לא פורסמו הוראות מוסכמות, ומובן מאליו שלא התקיים טיפול ומעקב צמוד ורצוף אחרי המתרחש בשטח.

בשמיטה זו מינתה הרבנות הראשית רב מיוחד שריכז את הנושא במשך שנתיים. פורסמו חוברות ומודעות בעתונות ובהן הוראות מוסמכות מטעם הרבנות הראשית, הן לחקלאים והן לצרכנים, הן על-פי היתר המכירה והן בלעדיו.

השוואת המחירים לנעשה בחנויות השמיטה מגלה שהמחירים שם גם מפירות ישראל עלו פעמים רבות על המחיר בשוק. הכל זוכרים בוודאי את האתרוגים בקופסא האחידה של אוצר בית-הדין, ואף-על-פי-כן ניתן היה להשיג את המהודרים תמורת המחיר המתאים. מדוע אם כן אוצר בית-דין זה כשר, ושלנו פסול, מפני שהוא כחול-לבן ובחנות הרבנות הראשית?

5. גם הטיפול בשטחים שנמכרו במסגרת היתר, עליו מתלונן יואל,

הוראות הרבנות הראשית. ויש לזרעה פתרון ממנו מתעלם יואל, והוא זרעה על-ידי גוי. (לצערנו הרב, בחלק גדול מהמשקים בארץ, זרע גוי לא רק בשמיטה אלא בכל השנים).

6. איני יודע מה נעשה במשקים אחרים, אבל אצלנו יצאו מספר חברים לשנת לימוד. חברים אחרים יצרו מסגרת לימודית קבועה בחורף, כל יום אחת-פעם. כמו-כן התקיימה מסגרת אזורית של "שיבת-השמיטה", בה השתתפו עשרות חברים ממשקי הגולן, ביום לימודים בנושאים מגוונים, אחת לשבוע.

נמצא שחלומי של יואל כבר קורם עור וגידים על-ידי חברינו. יש, אם כן, לציין זאת בסיפוק, ואין צורך ותועלת בהלקאה עצמית במקום שהיא אינה מוצדקת.

ב

בלי להכנס לפולמוס אודות תוקפו של היתר המכירה הנמשך כבר מאה שנה, דומני שמותר וצריך להזהר מניסוחים חריפים ומטעים. בניגוד לדברי יואל, היתר המכירה בשביעית טוב ממכירת חמץ והיתר עיסקה, כי אמנם ההערמה בו גדולה יותר, אבל הוא בא להתיר איסור דרבנן, בעוד חמץ וריבית הינם איסורים גמורים, הנוהגים מן התורה גם כיום.

יואל מצביע על "הסכנה למדינה ולמשק בשבתון כללי שיפסיק את היצוא וכו'", אך דוחה את מציאת הפתרון להזדמנות אחרת, וחבל. סיבה זו לבדה מספיקה להבנת חיוניותו

(המשך בעמוד 37)

והכרחיותו של היתר-המכירה. לעניות דעתי המצב היום חמור מבחינה זו יותר מאשר היה לפני מאה שנה כי על אף הבראשיתיות, הכשלונות, והדלות, ניתן היה לבודד אז את הבעיה הכלכלית ולפתרה באופן זמני, מקומי ואישי. היום מצבנו משופר לאין ערוך, אבל עניין לנו בחקלאות ובכלכלה לאומית אשר את קשריהם הסבוכים עם המשק הביני-לאומי לא ניתן לנתק. וחורבנו של המשק הרעוע או החקלאות, הם אסון לאומי בטחוני ממדרגה ראשונה.

מאלפים דברי הרב זצ"ל: "לפי המצב אי אפשר שלא יעשה איזה היתר, לא מצד הספוק של השנה, שעל זה היה אפשר להוציא על-ידי השתדלות גדולה אולי מהברון שיי איזה סכום, אבל העיקר הוא הפסד המסחר, שיופסקו כל המסחרים, כי לא ישתפו בתי המסחר שבחור"ל, עם בתי המסחר שהם מפסיקים את משלוח סחורתם בזמן מן הזמנים כידוע לכל, ואז מוכרח לבוא משבר נורא על כל המסחר גם כל השנים שלאחר שביעית", אגרות רא"ה קפ"ט.

ג

מאחר ועוסקים אנו בחידושה של מצווה לאחר אלף שנים, כאשר התנאים המחייבים את קיומה מן

העולם. תופעה זו אופיינית לאדם האורבני, הרחוק מן האדמה לא רק פיזית, אלא גם מנותק מן היקום נפשית ורוחנית, וחי רק את חייו האגוצנטריים.

שבתון עובדים כללי כשם שיש בו תקווה וסיכוי מופלא, כך יש בו גם סכנה רבה. שנה של שבתון עלולה להפוך לשנה של בטלה, שתביא נפילה והתדרדרות רוחנית. היומרה להטיל על כל ציבור העובדים, מגוון ככל שיהיה, שנה של התעלות, הינה אשליה. יש טעם לשבתון כזה לכל המסוגל ומעוניין בכך, אך ככזה הריהו עניין אישי אשר יתפור על פני כל השנים בלא להרוס את המרקם החברתי ואת המשק.

לא כך הדבר כשאנו עוסקים בשמיטה, במצווה של תורה. להבדיל מיוזמה אנושית, מגוננת כאן המצווה על עושיה. קדושת המקום, הזמן והפרי, יצטרפו לרומם את החקלאי, ולהביאו למיצויה של השנה.

ההצעה המעשית והממשית ביותר היא הקמת קרן חסכון לשמיטה. נעשו בעבר נסיונות בכיוון זה (ראה, למשל, פניינתו בשמיטה הקודמת לבנק המזרחי). אך דא עקא שאין זה פתרון מוסכם. עצם העקרון — להכין ולאסוף משנה ראשונה לשביעית אינו פשוט, אף שהיו מגדולי ישראל

התורה עדיין לא נוצרו. חשובה ההתקדמות אשר תכשיר אותנו להיות מוכנים לקיומם של השמיטה והיובל כהלכתם. חשובה הביקורת והבחינה המחודשת של הדרך משמיטה לשמיטה. יש לבחון את אשר הושג לעומת מה שניתן היה להשיג. אף אין להתפס לאכזבה ולעצבנות אם נדמה שקצב ההתפתחות אינו מספק. יתכן לעיתים שהבעיה מונחת ברמת הציפיות אשר היתה מוגזמת מלכתחילה.

ודאי לא ראוי להפליג עוד יותר, ולהמציא מצוות חדשות. הרעיון להרחיב חובת השמיטה גם על עובדי התעשייה, הוא רעיון סוציאלי נאה כשלעצמו, שיש בו ליצור מהפכה רוחנית גדולה. אבל אין לו כל קשר למצוות השמיטה. זו בעיקרה לא היתה מעולם שנת-שבתון לעובד, אלא כפי שהתורה מדגישה שבת-הארץ. התורה מייחסת להוויה חיים סמויים, הנותנים משמעות לשבתה של האדמה עצמה גם בלי האדם. "אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי רשמה" (ויקרא כ"ז). על האדם להפתח ולהאזין לקולות המעמקים העולים מן המצווה, ולא להמשיך לחפש את משמעותה רק בתוך נפשו הוא. העתקת השמיטה מן האדמה לאדם, היא בריחה והחמצת החשיפה אל המציאות

שתמכו בו. יצא נגדו בחריפות רבה הסבא מנובהרדוק, בהוכיחו, כי מעיקריה של השמיטה היא מידת הבטחון, אין חורשין וזורעין. משום שעל האדם בשנה זו לצפות לידו הפתוחה של הקב"ה. תמציתה של השמיטה, לדעתו, הוא חריגת האדם מסדר החיים המאורגן והמתוכנן מראש. ועל-כן הגסיון לתכנן ולארגן גם את השמיטה הוא רעיון נואל, בבחינת "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית". עצם התכנון הוא פגיעה בלבה של המצווה ותכליתה.

נמצא שלא כל אלטרנטיבה חדשנית המוצעת מקרבת אותנו בהכרח אל המטרה. יש, על-כן, להאחז בהלכות החיוביות הנובעות מגופה של המצווה באופן ישיר, ודרכן להגיע למימושה ומיצויה. יואל צודק בכך שמצות השמיטה צריכה לחייב קודם כל את ציבורנו שלנו. השמיטה היא המרכזת בתוכה את כל הרעיונות הגדולים על קשר התורה, העם והארץ, בצורה הגדולה ביותר. כל העוסק במהותה, עוסק בשורשיה של הציונות הדתית במיטבה. ועל-כן עלינו להוביל להגשמתה באופן מלא בחינוך. אך יש לעשות זאת בגדלות ושלמות, מתוך תפיסה ממלכתית כלל-ישראלית וארץ-ישראלית, ולא באופן מקוטע, כיתתי ועל-כן מעוות.

במת אפעל

במה לברורים מדיניים ורעיוניים ברוח ערכי תנועת העבודה
מזמינה את הציבור לכנס אפעל

הנושא: דתיים-חילוניים עם אחד (?)

משתתפים: השר יעקב צור, השר זבולון המר, הח' מיכאל
ברזוהר, הרב יצחק לוי, הח' יוסלה ברציון, הרב יואל בן-נון

מנחה: ח"כ נחמן רז

הכנס יתקיים ביום ראשון, ה' בשבט תשמ"ח,
24.1.88 בשעה 17.00 בסמינר אפעל

במת אפעל

הדיון בהשתתפות
המרכז לציונות-דתית מיסודה של
התנועה הדתית לאומית

אין אנו דור של מתקני תקנות ושל גוזרי גזירות.
אין אנו מרחיבים את גבולות עולי כבל, כשם שאין אנו מוסיפים חגים על
מועדי מקדש ישראל והזמנים

אין להרחיב את כיבוש עולי בבל

הרבה פגמים מוצא מר אליצור בארגון אספקת פירות וירקות, שאין בהם חשש לאיסורי שביעית מהסקטור הערבי. ההקפדה החרדית יוצרת כאן לדבריו מחיצות: יהודים שאפשר, ויהודים שאי אפשר, לאכול אצלם. אמירה זו זהה ביסודה לאמירה שיהודי המקפיד על טהרה שולחנו יוצר מחיצות: הוא איננו אוכל אצל אוכלי חזיר, נבלות וטריפות.

ופגם אחר ישנו. ברוך השם — ומברך על כך גם מר אליצור — הציבור החרדי גדל בריבוי טבעי ועל-ידי חזרה בתשובה וגם על-ידי עליה. והנה פירושו של גידול זה הוא איפוא "ניפוח נוסף של החקלאות הערבית וגידול התלות בה". אפשר גם לומר שלפי גידולו של הציבור החרדי יש גם ניפוח נוסף של העסקת כוח-אדם ערבי בכל מיני שירותים. האם עלינו איפוא למנוע גידול זה בגלל שמיטה, ובגלל מה שקורה בין שמיטה לשמיטה?

גם ציבור הצרכנים בעיר יש לו חלק בשמירת השמיטה למעשה. מניעת טיפולים אסורים בגינות-נוי על יד הבתים, נסיון למנוע איסורים בגינות ציבוריות. בפעולתנו בשמיטה נתקלנו בפרדסנים שומרי שמיטה לשעבר, וחדשים שהצטרפו, ביניהם המכונים "בעלי תשובה". נתקלנו בבעלי מפעלים, לארדווקא מייצרי מזון, אלא גם מייצרי מוצרים אחרים המשתמשים בגידולי שדה, שהצטרפו למעגל שומרי שמיטה. נתקלנו בגננים החיים בעיר, שקיבלו עליהם שמירת שמיטה, ובמגדלי פרחים, או מוכריהם, שזכו לקיים מצווה זו. זכינו השנה גם להרחבת מעגל שומרי השמיטה החקלאיים בקיבוץ הדתי, ובמושבים הדתיים והמעורבים.

קרקעות לגויים ודאי שאין שומרים שמיטה. לכל היותר אפשר שמפקיעים את קדושתה, הפוכים את הארץ כולה לארץ העמים, מושג אשר מפניו סולד מר אליצור בקשר לשטחים שלא ככשום עולי כבל. והרי יש גדולים וטובים המפקקים בכך אם אמנם הופקעה הקדושה. וכולם מודים (ומר אליצור בתוכם), ש"המוכרים" סומכים על כך שרוב החקלאים לא ישמעו להם ויזרעו ויקצרו וישווקו כבכל השנים, כלומר, לא יקבלו את הוראות ה"מוכרים", המגבילות אותם בעבודותיהם בשנת השמיטה. לעומת זאת אלה הקונים פירות ותבואה של גויים אכן שומרים על מצוות השמיטה.

ואני מדגיש זאת מפני שלשם בניית יללות וקוטגים ומבני פאר, לשם סלילת כבישים, לשם פיתוח תעשייה ושימוש בכוחות עבודה זולים, לשם פיתוח חקלאות במשך שש שנים שבין שמיטה לשמיטה — לא שמענו יוצאים חוצץ לא את השר שפירא, וכמדומני אף לא את נקודה. נכון הוא שלפיתוח ההתיישבות צריך להשתמש בכוח-עבודה לא יהודי, וכן להקים מבנים ביהודה ושומרון — אבל מי אומר שצריך להקים מבנים נוחים ויציבים? אולי צריך להשתמש רק בקרוונים, ולמנוע שימוש בכוח-עבודה לא יהודי? אפשר היה להביא דוגמאות רבות נוספות בענין זה.

ומאידך, "קניית פירות ותבואה של גויים" אולי עזרה להעלות יהודים ארצה. אילו לא היה מתארגן השיווק של פירות וירקות של גויים ע"י אנשי ה"שמיטה", אפשר שהרבה עולים לא היו מגיעים ארצה בשנת השמיטה. אני עצמי נתקלתי בשאלות מעין אלה ע"י עולים פוטנציאליים. אחרי דברי ארגעה שלי הפכו עולים למעשה.

של שמירת השמיטה "לתעשה ולכל המקצועות החופשיים" (ולמה לא גם למסחר ולמלאכה?), והוא בא להוסיף מצווה שאיננה כתובה בתורה: איסור להיעזר בשירותיו של הגוי.

גישה עקרונית זו פסולה בעינינו. כל המוסף גורע. אין אנו דור של מתקני תקנות ושל גוזרי גזירות. אין אנו מרחיבים את גבולות כיבוש עולי כבל, כשם שאין אנו מוסיפים חגים על מועדי מקדש ישראל והזמנים, אשר ציונו גם בימי זכרון מדרבנן. אין זה בגלל 'לא מדובשך ולא מעוקשך': הוא בא להשוות, חלילה, מעשי חז"ל וראשונים ואף תקנות נביאים (קידוש הארץ ע"י עזרא הסופר), למעשי דורותינו. ובין גדולי התורה בדורנו, שברוך השם זכינו להם, אין אף אחד שיהיה מוכן לקבל גישה שכזאת.

אין אני רואה צורך להרחיב בנקודה זו. מספיקה ההסתייגות הברורה מהשקפה פסולה זו של יואל אליצור. (1)

אך עלינו להגיב גם על העיוות שבאופן הצגת הציבור החרדי בגישתו לשמיטה. (נעיר מראש, ורק בדרך אגב, כי חבל מאד שמר אליצור נגרר ללעוג לציבור זה בנקדו את המלה שמיטה בסגול תחת הטיח, וכדרכם של האנטישמים היהודיים השמים ללעג את קריאת ה"שאבעס". אם נוסח זה מתאים לנקודה על המערכת לשפוט. אני מקווה שלא — ואני מניח שהיתה כאן רק מעידה חד-פעמית).

לגופו של עניין: אליצור מניח ביסוד דבריו אימרה שהוא מייחס לשר יוסף שפירא: "ישנן שתי דרכים לשמור את השמיטה. אחת על-ידי קניית פירות ותבואה של גויים ואחת על-ידי מכירת קרקעות הארץ לגויים." והנה אף אם זה שאימרה זו נכונה הרי ע"י מכירת

קלמן כהנא

עם תום שנת השמיטה הופיע בגליון תשרי של "נקודה" מאמרו של יואל אליצור "אין יוצאים מבעית השמיטה". החלק האחרון של המאמר קורא לקיים את מצוות השמיטה כרוחה וככתבה, קריאה שאנו שותפים לה במלואה. אך דווקא הזדהותנו אתה מחייבת אותנו להתייחס גם לשאר חלקי המאמר.

המאמר כולל ביקורת נוקבת על ההסתמכות על "היתר המכירה" כיום. קלע מחבר המאמר למטרה במיוחד כשקבע שבחוגים מסוימים הפך היתר זה "מפשרה כואבת לאידיאולוגיה". אך מוצאים אנו לנחוץ להתייחס ולהגיב על גישתו העקרונית וגם על תיאורו את שמירת השמיטה על-ידי ה"ציבור החרדי", ביטוי בו משתמש בעל המאמר.

את גישתו העקרונית של יואל אליצור אפשר לתמצת בפיסקא אחת מתוך מאמרו: "לכל מצווה ולכל חלק בתורה יש זמנים שונים ופרשנויות משתנות מדור לדור". והנה, מתוך גישה זו באים קונסרבטיבים וריפורמים, "שמרנים" ו"מתקדמים", להחליף חלילה את תורתנו בבורות נשברים אשר לא יכילו מים של תורה. אינני חושד חלילה באליצור שחלקו עמהם; הוא בא להוסיף ולהרחיב חלוחה של קדושת הארץ על כל רחבי ארץ-ישראל, ולא רק על כיבוש עולי כבל, כפי שקבעה ההלכה. הוא בא לתבוע הרחבתה

הרב קלמן כהנא, מחותמי מגילת העצמאות, מנהיגה של מפלגת פועלי אגודת-ישראל, חבר-כנסת מן הראשונה ועד התשיעית, היה במשך 40 שנה חבר קיבוץ הפך-חיים ומראשי העושים למען שמירת שמיטה כהלכתה.

שופרו של משיח

(המשך מעמוד 28)

איננו לא רוצח-אל ולא מנצל קפיטאליסטי. אין עמים ואין דתות. "לפרולטריון אין מולדת" ומי כיהודי צמא שוויון חסר מולדת, שואף שוויון. ואם שם התמוטטה האמנסיפציה ואם מאה שנה לאחר מהפכה צרפתית המוני פאריס קוראים "מוות ליהודים", ועשרים שנה לאחר המהפכה של לנין, טרוצקי מוקע כ"יודאש" (יהודה איש קריות), מניין נוטל ויזלטיר היתר היסטורי והיסטוריוסופי לראות בגלות אמריקה "חידוש מהפכני" ואפילו בתואר גלות אין היא זוכה, שלא לזכור על היותו שותף דבר תורה. זה מוזר! לסתור כל מה שהתרחש בכל הגלויות עד כה, אם לשמך, אם להשמדה? האמנם גם בכך באה ארה"ב שלו לאמת את המרכסיום דווקא, שההווייה – המתוקה הזהובה, המנצצת, קובעת את ההכרה,

מכתובה אותה?

ואם תאמר, ליאון ויזלטיר היקר מאד – שהציונות וגם צורכי ישראל, צרכים דמוגרפיים בוערים או עלולים לבעור, הם המכתבים לי לראות את גלות אמריקה, כראות כל הגלויות, מונעים בעדי לראות את ה"חידוש המהפכני" שבה, כלומר שגם ההווייה הישראלית במצוקתה מכתובה לי הכרה ציונית, לפיה ישנן סכנות ליישוב היהודי באמריקה ותהייה עליה, אשיב לך בלשון תלמודית הידועה לך עדיין: הן הכי נמי אליך? ההיסטוריה עד כה מצמצים ועד ברלין ומוסקבה, מוכיחה כי מוטב להגים בפסימיות מאשר לטעות ולהשלות בעודף אופטימיות.

מותר לרצות בקיבוץ גלויות, גם גלויות "טובות", אף בלי להגיע, חלילה, לכדי רצון שיהיה לכם קצת אנטישמיות כדי שלא תאכזרו כליל. והדגשתי את המלה הלא-סימפטית לכם, כתשובה ללשונך, מר ויזלטיר: "אסור לכם להתייאש... אי אפשר להגיד לכם מה לעשות. אבל אתם חייבים להתייחס לבעיות שלכם..." "לכם ולא לו" (אם כבר

מדובר ב"קושיות" ו"הגדות") יש כאן א-סימטריה, אדוני. יש לכם בעיות רבות שאינן בעיותינו. אך כל בעיותינו הן גם בעיותיך, אם תרצה, אם תמאן. כי כאן יוכרע גם גורלך וגורל העם היהודי. ואם מתגנב באמת איזה רצון מרושע לקצת "צרות" לכם שם, הרי זה לא רק מפני שאנו באמת זקוקים לכם בהמוניכם כאן. כי אם גם קצת קצת כעונש על רצונכם לקיים לנצח גלות, מצווה מדאורייתא ומדרבנן. והרי אינך כאב"י החייב להחניף לקהילתו, ולא עסקן מגבית שאסור לו להפחיד את תורמיו. הרי אתה איש הגות היסטורית והיסטוריוזופית ונוסף על הכל: הרי אתה – שלא כהנחתי לעיל – גם ציוני: מה מדרךך אותך שלא לרצות אפילו בקץ כל הגלויות, גם אם זה "בלתי ריאלי", לא מציאותי", אך ודאי לא אוטופי (יש יסוד אוטופי ממש במה שאתם עושים, אמרת לאנשי עפרה וזה מה שאמרו רבים וגדולים לאנשי עלייה ראשונה, שנייה, שלישית ולהרצל ולכל הציונות) כי יש ההיפך, שהרי מי כמוך יודע שאוטופיה פירושה

לא-מקום, ומי כמוך חייב לדעת שכל מהותה של הציונות היתה ונשארה להוציאנו מכל האוטופיות של "גלויות חדשות מהפכניות שכמותן לא היו", כדי ליצור "טופיה", מקום לנו.

ומכיוון שלמרות האינטלקטור-אליזם המלא שלך בטאונך אינך גורס שניתן לאשר היום את הוולטריאניות נגד הדת, להרוג את האל, ואינך אוגאנדיסט-טריטוריאליסטי השולל את הערך האמוצינאלי וההיסטורי של מולדת קדומים ("אני בא לרמאללה וחושב בית-אל") הן מותר לתבוע ממך שלא להיכנע למציאות, לא בשם חלום שאתה שולל בצדק את תוקפו, אבל בשם חזון הנבדל כמובן מחלום בלתי מבוקר, כי אם לרצות גם מה שנראה מנוגד למציאות, מה עוד שמציאות זו שלך היא למרות הכל – גלות. או שתכריז: אני אוהב אתכם מאד, אבל – ציוני אינני. אהבתי את אדוני ועל כן אוזני נרצעת ואיננה שומעת, לא צריחות העורבים ולא שופר משיח, כי אינני רוצה. אם כך תכריז, ויזלטיר, תושלם כנותך. ●

אין להרחיב את הכיבוש

(המשך מעמוד 29)

ברוך השם, יש שומרי שמיטה רבים בעבודת האדמה. ביניהם אשר עיקר מחייתם על החקלאות, וביניהם שצרכני שמיטה הם ועם זאת קיבלו על עצמם מיגבלות שמיטה מעשיות במצוות היצרנות – ולא רק הצרכנות. ודווקא אותו ציבור של אנשי "השמיטה הראה את ענינו הרב בהרחבת מעגל שמירת השמיטה של החקלאים.

כך זה היה בשמיטה הראשונה בשנת תרצ"ץ, השנה הראשונה שבה נשמרה השמיטה על-ידי עשרות אנשי קיבוץ חפץ-חיים. גרעיני התיישבות זו, בגדרה ובכפר-סבא, נעזרו עזרה חומרית ורוחנית (ואני מדגיש רוחנית) ע"י אנשי "שמיטה" הקרובים לנטורייקראת בירושלים. הופעלה עזרה קונסטרוקטיבית, ע"י קניית פרות, בניית מאפייה וכד'. נרקמו קשרים חברתיים בין אנשי "החלוקה" המושמצים (שלאמיתו

של דבר היו חלוצי היישוב היהודי באה"ק), ובין צעירים האמונים על דרכי תורה עם דרך-ארץ שבגרמניא. ועד היום גאוותם של אותם "חרדי השמיטה על פעלם אז (יעוין נא בבטאון תלמידי ישיבת הגרי"צ דושינסקי שהופיע בשנת השמיטה הזאת ובו זכרונות על פעולותיהם הנחשונות אז). הדבר נמשך כך כל השנים. במסירות שמרו על גחלת השמיטה אותו קומץ חקלאים שהלך והתרבה, ולצערנו הוא עדיין קטן וזעום. יורשה לי להביא דברים ששמעתי מפי שומרת שמיטה ותיקה באחת ממושבות הארץ. היא הביעה שמחתה על כך שאספקת התוצרת החקלאית השנה היתה כסידרה – ויבורכו כל העוסקים בדבר במסירות עילאית ממש – אך הזכירה שמיטות שעברו: "אז אכלנו את הרשימות שהופיעו בספריו של הרב כהנא".

נזדמן לי השנה חבר צעיר מאחד היישובים הדתיים; ברוך השם הוא שומר שבת, מניח תפילין, מקפיד לא להרכיב כלאיים, וכדומה; ובפיו טענה: "השמיטה איננה

מדברת אליי", ואני, לצערי, מבין. שאלתי אותו: "תפילין מדברים אליך, ציצית מדברת אליך, שעטנז מדבר אליך. אכן על כך חונכת. ועל השמיטה חינוכו אותך שיש אולי גם אידיאלוגיה לא לשמור אותה. היאך תדבר אליך?" כשרבנים גדולי תורה נרתמו לענין השמיטה, ותבעו להשתמש בתוצרת חקלאית שכתיווך אוצר בית-דין, לא תביעה לגמילות חסדים דיברה מפייהם – כדברי מר אליצור – ביסוס החקלאות שומרת השמיטה היה לנגד עיניהם. וכשהגאון ר' נסים קרליץ שליט"א יצא מגדרו והעניק תווית הכשר על תוצרת יין של כרמל-מזרחי בפיקוח אוצר בית-דין, יוקרתה של השמיטה ושמירתה בקרב החקלאים היו לנגד עיניו.

סיכומו של דבר: יש בהחלט לברך את יוזמתו של יואל אליצור לתכנן מעתה את השמיטה הבאה. תצורף יוזמתו אל יוזמת שומרי השמיטה החקלאים המעוניינים לתכנן כבר עתה את השמיטה הבאה ותצורף אליה גם היוזמה להעמיק את שמירת השמיטה

בקרב חקלאים נוספים נאמני התורה. אבל לא נוכל להתברך ביוזמות אלו אם נשמע לעצתו של אליצור שהרבנות הראשית תמשיך לנהוג לפי היתר המכירה מפני "שאינן להפקיר כל אותם החקלאים שאינם רוצים לשבות". ממה נפשך: אם הם שומרי תורה לא יאחזו באותו היתר. לחקלאים מחללי שבת וכל קודש, מאידך, אין צורך בכסות-עיניים זו שלא ייחשבו עבריינים. הם מוכנים ומוכנים ליחשב עבריינים לצערנו ובעוונותינו הרבים.

יעזר נא יואל אליצור בידי כל המוכנים לעזור ויוציא את שמירת השמיטה מן המאבק והמשחק הפוליטי. שמירת השמיטה אף היא מפתח לגאולה, ולא ע"י שיבה גרידא לארצנו נתקן את הגלות אלא על-ידי תיקון חטאינו. ●

1. אנו משתמשים על הסתמכותו של אליצור על פירושים שונים שנאמרו בקשר ליעודי קץ שיחסי לתקופות מסוימות, ולימוד היתר מכך "לפרש" את המצוות ברוח הזמן ולשנותם. אין לדון כל קשר עם הראיה, ויש לזהות בתיקן נסיון זה של "פרשנות" המצוות.